

5. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Н. М. Комарова, С. В. Толстоухова та ін. Київ: Державний центр соціальних служб для молоді, 2001. 139 с.
6. Юрченко І.В. Мотиваційні аспекти волонтерської діяльності. Соціальні виміри суспільства. 2009. Вип. №1. С. 361-368.

Татомир Юрій

Науковий керівник – доц. Свідерська Г.М.

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Постановка проблеми. Останні десятиліття життя в Україні, які супроводжуються революційними змінами у політиці та економіці, дозволяють притомній частині населення переосмислювати значущість не тільки суспільних, а й індивідуальних цінностей, усвідомлювати необхідність зміни соціальних стереотипів, відкоригувати нюанси міжособистісної взаємодії.

Готовність свідомої, політично та суспільно активної особистості відстоювати власну позицію, навіть у тих випадках, коли вона суперечить позиції більшості, наразі набуває особливого значення у вітчизняному соціумі, атмосфера якого нерідко переповнена значною кількістю засобів тиску, маніпуляцій і підкорення волі індивіда.

Здатність відстоювати свої права та кордони, висловлювати власні почуття, погляди та отримувати бажане чесно, прямо та з повагою має у психологічній науці назву «асертивність». На думку української дослідниці В.З.Лучків, асертивність як вміння не відступати від власної позиції та діяти незалежно від думки більшості можуть бути доленосними, як для окремої людини, так і суспільства загалом [4]. Отож, проблема асертивності як психологічної риси стає особливо актуальною як у соціальному, так і в науковому аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття асертивності й асертивної поведінки вперше з'явилося в середині двадцятого століття у закордонних публікаціях (зокрема, у таких вчених, як Ф. Зімбардо, В. Каппоні, Т. Новак, М. Дж. Сміт, Е. Солтер, Г. Фенстерхейм). Сам термін «асертивність» (англ. assertion - ствердження, захист) має англomовне походження і є похідним від дієслова assert (стверджувати, заявляти, доводити, відстоювати, захищати права) та прикметника assertive (стверджувальний, догматичний, занадто наполегливий, самовпевнений, напористий) [4, с. 22].

У пострадянських та українських психологічних дослідженнях асертивність вивчалась спочатку в рамках таких синонімічних понять, як самоствердження, впевненість, переконання, нонконформізм, адекватність, високий самоконтроль тощо, а згодом її почали розглядати як особистісну якість (Л. Ф. Алексєєва, О. О. Леонтєв, Л. М. Марчук, І. О. Нагаєвська, Н. М. Подоляк Т. Ю. Ульянова). [4].

Не зважаючи на широке висвітлення проблеми асертивності в зарубіжній та вітчизняній психології, існує термінологічна невизначеність щодо самого поняття «асертивність», відсутність єдиної точки зору на її зміст і структуру та особливості її онтогенетичного розвитку. Відтак **метою публікації** є визначення особливостей та компонентів асертивності як комплексної інтегральної характеристики особистості на основі теоретичного аналізу наукових джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чеські психологи Віра Каппоні й Томаш Новак розглядають асертивність як гармонійне поєднання особистісних якостей людини, котрі відображаються у формі конкретних світоглядних позицій та позитивній спрямованості, проявляються у знаннях про людську сутність, у вміннях і навичках ефективної взаємодії. Асертивність – це спосіб організації своєї поведінки, вміння формулювати особистісні потреби й бажання, прагнення до честоловства у досягненні намічених цілей, шанобливе ставлення до людей, а головне – повага і любов до себе [2].

У теорії американського психолога А.Солтера асертивна поведінка розглядається як оптимальний, найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії на протигагу двом іншим – деструктивним способам – маніпулюванню та агресивності [5].

Схожу позицію займає американський психолог М.Дойч, який сформулював «троїстий принцип»: в будь-якій ситуації асертивна особистість діє рішуче, чесно і дружелюбно. Її

рішучість не дозволить опонентів маніпулювати нею або залякати її, чесність не дозволить бути втягнутою в аморальну ситуацію, навіть коли її будуть провокувати на це, а дружельюбність дасть зрозуміти опонентам, що така особистість поважає й цінує не тільки власну думку, а тому готова до конструктивної взаємодії [1].

Отже, асертивна людина, не порушуючи прав оточуючих, досягає своїх цілей. Така поведінка орієнтована на довгострокову співпрацю, командну роботу, ділові стосунки. У сучасній психології асертивна поведінка розглядається як найконструктивніший спосіб міжособистісної взаємодії, що спирається на принципи гуманізму, при цьому заперечується маніпуляція, жорстокість і агресія щодо іншої людини. Д.Вольпе вважав, що істинно асертивна особистість володіє чотирма характеристиками [2]. По-перше, людина вільно виражає свої думки і почуття. По-друге, вона може спілкуватися з людьми на всіх рівнях (з незнайомими людьми, з друзями, з сім'єю). Це спілкування завжди відкрите, чесне, пряме і адекватне. По-третє, у людини є активна орієнтація до життя. Вона досягає того, чого бажає. На противагу пасивній особистості, яка вичікує, що трапиться далі, асертивна намагається впливати на події. По-четверте, її дії характеризуються самоповагою. Розуміючи, що ситуація не завжди буває виграною, така людина приймає обмеження. Але, не дивлячись на це, намагається щось зробити, щоб не упустити шанс.

В.А. Шамієва [6] визначає структуру асертивності, що складається з трьох компонентів: когнітивно-сміслового, афективного і поведінкового (див. табл.1).

Таблиця 1

Структура асертивності (за В.А.Шамієвою)

№	Назва компонента	Зміст компонента
1.	Когнітивно-смісловий компонент	Орієнтування і адекватна оцінка ситуації, продуктивне перетворення проблемних ситуацій (гнучкість мислення); визначення свого Я в навколишньому світі на основі усвідомлення значень і цінностей свого життя.
2.	Афективний компонент	Прийняття іншого, впевненість в собі, довіра до себе.
3.	Поведінковий компонент	Незалежність, відповідальність, наполегливість, готовність до ризику і конструктивної агресії.

Як бачимо, рівень асертивності найбільш глибинно характеризує індивідуальний стиль поведінки особистості щодо себе та оточуючих. Ця якість відображає адекватний рівень мотивації досягнень, почуття впевненості в собі, емоційно-ціннісні установки, які, інтегруючись, трансформуються в почуття власної гідності та самоповаги.

На думку О.Леонтьєва [3], асертивність – це стабільна особистісна характеристика, що має такі структурні компоненти: особистісний, когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий (див. табл.2).

Таблиця 2

Структура асертивності (за О.Леонтьєвим)

№	Назва компонента	Зміст компонента
1.	Особистісний компонент	високий рівень самооцінки та самоповаги людини
2.	Емоційно-ціннісний компонент	смівливість у соціальних контактах, уміння керувати своїми реакціями, прийняття іншого, впевненість у собі, довіра до себе.
3.	Когнітивний компонент	сила переконаності людини у власній ефективності, гнучкості мислення, адекватній оцінці ситуації
4.	Поведінковий компонент	Незалежність, відповідальність, наполегливість, готовність до ризику і конструктивної агресії

Отже, аналіз існуючих дефініцій асертивності дає можливість виділити її основні структурні компоненти:

1 - світоглядний компонент (активна життєва позиція, творче ставлення до життя, прагнення до саморозвитку, досконалості, зрілості, самореалізація, самоактуалізація, позитивна спрямованість на світ);

2 - когнітивний компонент (здатність до рефлексії, адекватність самооцінки, взаєморозуміння, здатність до антиципації);

3 - емоційний компонент (співчуття, милосердя, стриманість, емоційність, емпатія, позитивність);

4 - суб'єктні характеристики (вроджені потреби до зростання та розвитку, відповідальність, інтернальність, віра в себе, автономність, самостійність, впевненість, творча лабільність);

5- конативні прояви (відстоювання своїх прав, конгруентність мовлення та поведінки, поведінкова репрезентація самоповаги, встановлення контактів, уміння відмовляти, заявляти про власні потреби, бажання, почуття тощо);

6 - соціально-психологічні характеристики (уміння прийняти похвалу, повага до інших, визнання прав інших тощо).

Висновки. Як бачимо, асертивність - це вміння, яке можна набути. Асертивна людина має окреслену мету дії і вміє контролювати свої емоції, не піддається швидко маніпуляціям та емоційному тиску інших людей. Асертивність не означає ігнорування емоцій і прагнень інших людей. Це вміння реалізувати визначені цілі попри негативні тиски з боку оточення, раціональну дбальність про власні інтереси при одночасному врахуванні інтересів інших людей. Ідея асертивності передбачає формування в особистості визначеної якості поведінки, завдяки якій вона може володіти спонтанними реакціями, розумним проявом емоцій, вмінням прямо говорити про свої бажання і вимоги, здатна висловлювати власну точку зору, не боїться заперечувати, використовуючи аргументацію, наполягати на своєму в ситуаціях, коли будь-яка аргументація виявляється зайвою; володіти тактиками задоволення справедливих вимог і відмови у відповідь на неприпустимі прагнення таким чином, аби при цьому не порушувалися права інших людей.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо у виявленні індивідуально-психологічних особливостей асертивності у студентському віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дойч М. Разрешение конфликта (Конструктивные и деструктивные процессы). Социально-политический журнал. 1997. №1. С. 202–212.
2. Каппони В., Новак Т. Как делать все по-своему. СПб., 1995. 125 с.
3. Леонтьев А. А. Ассертивность. Общение и деятельность общения. СПб. : Питер, 2008. С. 160–215.
4. Лучків В. З. Психологічні особливості розвитку асертивності в юнацькому віці. Дис...канд. психолог. наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017.
5. Марчук Л.М. Асертивність як комплексна інтегральна характеристика особистості. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологічні науки. 2012. №5.
6. Шамиева В. А. Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации. Социальногуманитарные науки на Дальнем Востоке: сборник статей. Хабаровск: Изд-во ДВГУПС, 2009. № 4. С. 79 – 83.

Відловська Катерина

Науковий керівник – доц. Куца А. П.

ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА У ПОЕЗІЇ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ

Марійка Підгірянки – мудра вчителька і талановита поетка, яка змогла надати своїй творчості педагогічного спрямування, не вдаючись до менторського тону і дидактизму в інтонаціях. Пізнавальне, виховне і естетичне у її текстах мають спільне підґрунтя – духовні цінності та вікові особливості дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. Патріотизм, віра в Бога, людяність, любов до батьківщини і її природи, працьовитість та інші духовні цінності стали мотивами поезії Марійки Підгірянки для малого читача.